

Бюджетна політика України: теоретичний та практичний аспекти

Петричко М.М.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
Мукачівського державного університету

Басара М.М.

магістр
Мукачівського державного університету

У статті узагальнено існуючі теоретичні підходи до визначення сутності бюджетної політики держави. Окреслено шляхи забезпечення та підвищення ефективності бюджетної політики та її впливу на державний бюджет на основі дослідження теоретичних та оцінки практичних аспектів обраної проблематики. Проаналізовано основні прогностичні макропоказники економічного і соціального розвитку України, а саме: валовий внутрішній продукт номінальний, валовий внутрішній продукт реальний, індекс споживчих цін, індекс цін виробників промислової продукції та рівень безробіття. Запропоновано низку заходів щодо вдосконалення бюджетної політики України на перспективу.

Ключові слова: бюджет, бюджетна політика, валовий внутрішній продукт, індекс споживчих цін, індекс цін виробників промислової продукції, індекс інфляції та рівень безробіття.

Петричко М.М., Басара М.М. БЮДЖЕТНАЯ ПОЛИТИКА УКРАИНЫ: ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ И ПРАКТИЧЕСКИЙ АСПЕКТЫ

В статье обобщены существующие теоретические подходы к определению сущности бюджетной политики государства. Определены пути обеспечения и повышения эффективности бюджетной политики и ее влияния на государственный бюджет на основе исследования теоретических и оценки практических аспектов выбранной проблематики. Проанализированы основные прогностические макропоказатели экономического и социального развития Украины, а именно: валовой внутренний продукт номинальный, валовой внутренний продукт реальный, индекс потребительских цен, индекс цен производителей промышленной продукции и уровень безработицы. Предложен ряд мер по совершенствованию бюджетной политики Украины на перспективу.

Ключевые слова: бюджет, бюджетная политика, валовой внутренний продукт, индекс потребительских цен, индекс цен производителей промышленной продукции, индекс инфляции и уровень безработицы.

Petrychko M.M., Basara M.M. BUDGETARY POLITIKA OF UKRAINE: THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS

This article summarizes current theoretical approaches to defining the essence of fiscal policy. The author outlines ways to ensure and improve the efficiency of fiscal policy and its impact on the state budget on the basis of theoretical study and evaluation of the practical aspects of the chosen subject.

The basic macroeconomic indicators forecast economic and social development of Ukraine, namely nominal gross domestic product, real gross domestic product, consumer price index, producer price index of industrial production and unemployment. A number of measures to improve budget policy of Ukraine in the future.

Keywords: budget, budgeting, gross domestic product, consumer price index, producer price index of industrial output, inflation and unemployment.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним із головних інструментів регулювання економічних процесів в умовах розвитку ринкової економіки виступає бюджетна політика. Ефективність бюджетної політики забезпечує подолання наслідків фінансової кризи, реалізацію програм довгострокового розвитку країни, зростання добробуту населення, покращання діяльності суб'єктів господарювання. На сучасному етапі бюджетна політика має ефективно здійснювати пере-

розподіл результатів економічного зростання і використання національного багатства, тим самим створюючи стимули для подальшого сталого розвитку суспільства.

Бюджетна політика в середньостроковій перспективі має стати інструментом реалізації внутрішнього потенціалу зростання, тому що наростання ризиків погіршення економічної ситуації у світі знижує потужність зовнішніх чинників економічного зростання України.

В умовах високої динаміки реформ у процесі розробки та підготовки державного бюджету України необхідно забезпечити ефективну реалізацію поточних завдань бюджетної політики. При цьому держава має бути готовою до спаду економіки та мати у розпорядженні відпрацьований пакет антикризових заходів, який у разі потреби дасть змогу в оперативний термін задіяти додаткові важелі стабілізації ситуації, що забезпечить локалізацію потенційних проблем у системі державних фінансів та недопущення продукування ними деструктивних макроекономічних тенденцій.

Дослідження проблематики ефективності бюджетної політики України набуває значної актуальності, так як саме бюджетна політика покликана здійснювати перерозподіл результатів економічного зростання і використання національного багатства, тим самим створюючи стимули для подальшого сталого розвитку суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням питання теоретичного і практичного аспектів бюджетної політики України займалися багато вітчизняних науковців, зокрема В. Кравченко, В. Опарін, О. Василик, Ц. Огонь, М. Петричко, В. Федосов, Є. Макаренко, З. Бойко, І. Луніна, І. Лютий, І. та ін.

Незважаючи на значні наукові дослідження та теоретичні досягнення в бюджетній сфері, її питання на сучасному етапі є гостро актуальним, а тому вимагає визначення стратегічних напрямів і завдань бюджетної політики щодо стабілізації і розвитку держави, а також методів досягнення високого рівня ефективності такої політики та її впливу на державний бюджет.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження полягає у визначенні шляхів забезпечення та підвищення ефективності бюджетної політики та її впливу на державний бюджет на основі дослідження теоретичних та оцінки практичних аспектів обраної проблематики.

Виклад основного матеріалу дослідження. Бюджетна політика представляє собою сукупність економічних і адміністративних заходів, що застосовує держава з метою стабілізації та підвищення ефективності національної економіки, використовуючи, головним чином, бюджетні та податкові механізми.

В Україні бюджетна політика економічного зростання є основою розвитку держави, зростання добробуту населення, утвердження нових соціальних стандартів. Бюджетна політика завжди була важливим знаряддям впливу на розвиток економіки і соціальної сфери. З її допомогою держава, розподіляючи і перерозподіляючи валовий внутрішній продукт, здійснює вплив на формування структури виробництва, результати господарювання, проведення соціальних перетворень. В умовах трансформаційної економіки роль бюджетної політики економічного зростання значно підвищується, вона стає основним інструментом регулювання соціально-економічних процесів.

В економічній літературі відсутні єдині підходи до трактування змісту бюджетної політики, вітчизняні науковці висувають різні концептуальні визначення, які наведено в табл. 1.

Таким чином, узагальнивши наявні спектри трактувань щодо дефініції «бюджетна політика», вважаємо, що бюджетна політика – це

Таблиця 1

Спектр трактувань дефініції «бюджетна політика»

Автор	Визначення
О.Д. Василик, К.В. Павлюк	Сукупність заходів держави щодо організації та використання фінансів для забезпечення економічного і соціального розвитку
В.М. Федосов, В.М. Опарін, Л.Д. Сафонова, О.Р. Романенко	...складова фінансової політики, що відображає сукупність державних заходів у сфері бюджету з метою регулювання економічних і соціальних процесів. Підпорядкована певній фінансовій доктрині – системі домінуючих теоретичних положень, політичних переконань, етичних ідеалів
С.В. Мочерний, Я.С. Ларіна, О.А. Устенко, С.І. Юрій	Цілеспрямована і планомірна діяльність держави щодо раціонального використання важелів бюджетного регулювання, темпів та частки одержавлення національного доходу, джерел його формування та вибору оптимальної структури витрат із метою підтримання стабільного економічного зростання в країні і досягнення стратегічних цілей держави
Ц.Г. Огонь	...цілеспрямована діяльність держави у фінансово-бюджетній сфері
С.І. Юрій, В.М. Федосов	...діяльність державних органів влади і управління стосовно формування та регулювання державного бюджету країни з метою забезпечення соціально-економічного розвитку та стратегічних пріоритетів держави

Джерело: складно на основі [1, с. 37]

сукупність прийомів та методів бюджетного регулювання, які діють як важіль впливу на економічні, соціальні та стратегічні цілі країни та забезпечують цілеспрямовану діяльність держави щодо формування та використання державних фінансових ресурсів.

Основні напрями бюджетної політики протягом останніх років розроблені з метою стабілізації національної економіки та формування сприятливого макроекономічного середовища, проведення ефективної бюджетно-податкової політики, дотримання жорсткої фінансової дисципліни, підвищення рівня прозорості та раціональності бюджетного процесу. Проаналізувавши основні прогнозні макропоказники економічного та соціального розвитку України в динаміці з 2010 по 2016 рр. (таблиця 2), слід відзначити, що головним завданням було створення базових передумов економічного росту через утримання низького рівня інфляції та рівня безробіття, стабілізацію державних фінансів і створення стійкої фінансової системи через оптимізацію податкової та бюджетної політики.

Бюджетна політика як складова частина фінансової політики держави є важливим інструментом впливу на валовий внутрішній продукт для досягнення конкретних цілей стабілізації та розвитку економіки держави, тому що ВВП є одним із найважливіших показників розвитку економіки. Він характеризує кінцевий результат виробничої діяльності у сфері матеріального і нематеріального виробництва.

За аналізований період (2010–2016 (прогноз) рр.) спостерігається тенденція до зростання обсягу ВВП номінального (2010–2014 рр.) з 1082,6 млн. грн. до 1854,1 млн. грн., хоча в 2015 р. він зменшився

до 1742 млн. грн., але в 2016 р. він знову збільшився до 1932,4 млн. грн. Проте обсяг ВВП реального коливається від 104,1% до 100,5%. Причиною розбіжності між зростанням величини номінального та реального ВВП є високі темпи інфляції (рис. 1).

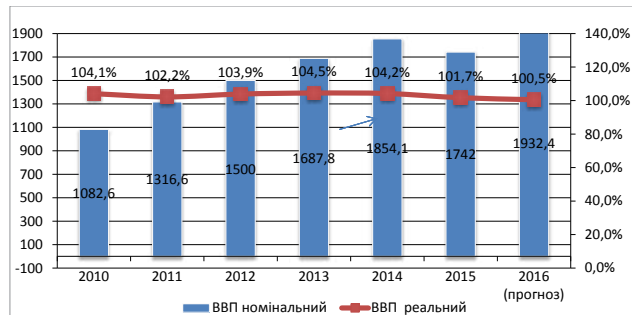

Рис. 1. Динаміка ВВП України в 2010–2016 рр. [2]

До макроекономічних показників економічного і соціального розвитку ще відносять індекс споживчих цін та індекс цін виробників

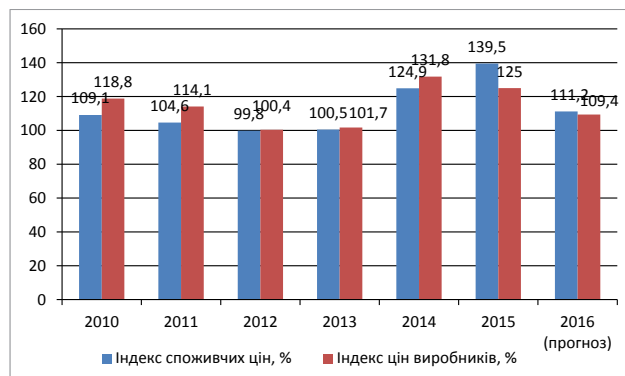

Рис. 2. Динаміка індексу споживчих цін та індекс цін виробників промислової продукції в Україні за період 2010–2016 рр. [3]

Таблиця 2

Динаміка основних прогнозних макропоказників економічного і соціального розвитку України

№ п/п	Показники	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016 рік (прогноз)
1.	Валовий внутрішній продукт номінальний, млрд. грн.	1082,6	1316,6	1500	1687,8	1854,1	1742,0	1932,4
2.	Валовий внутрішній продукт реальний, %	104,1	102,2	103,9	104,5	104,2	101,7	100,5
3.	Індекс споживчих цін, %	109,1	104,6	99,8	100,5	124,9	139,5	111,2
4.	Індекс цін виробників промислової продукції, %	118,8	114,1	100,4	101,7	131,8	125	109,4
5.	Рівень безробіття, %	8,8	8,6	8,1	7,7	9,7	7,8	9,9

Джерело: складено автором на основі даних [2–4]

промислової продукції, які характеризують зміни в часі загального рівня цін на товари і послуги та у сфері промислового виробництва (рис. 2).

Згідно з даними рис. 2, спостерігається збільшення (2014–2015 рр.) індексу споживчих цін до 139,5 %, але в 2016 р. він зменшується до 111,2, це означає, що зміна вартості фіксованого набору споживчих товарів та послуг у поточному періоді до його вартості у базисному періоді збільшилася. Проте індекс цін виробників промислової продукції в 2014–2016 рр. зменшився з 131,8% до 109,4%. Зменшення індексу цін виробників може стати передвісником більш низьких показників споживчої інфляції, таким чином, його зміни є раннім інфляційним індикатором. Окрім того, індекс цін виробників відображає те, наскільки змінилася купівельна сила національної валюти.

Останнім макропоказником економічного і соціального розвитку є рівень безробіття – це виражене у відсотках співвідношення кількості безробітних до кількості економічно активного населення. Але, як не парадоксально, досягнення оптимального рівня безробіття не забезпечує максимального рівня добробуту населення. Це відбувається внаслідок дії законів ринкової економіки: існує тісна залежність заробітної плати і цін на споживчі товари від розмірів безробіття (рис. 3).

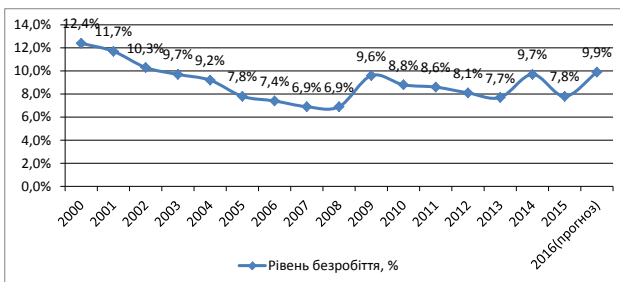

Рис. 3. Динаміка рівня безробіття в Україні за період 2000–2016 рр. [4]

Як видно з рис. 3, спостерігається тенденція зменшення рівня безробіття, лише в 2009 р. (9,6%), у 2014 р. (9,7%) він збільшився, а в 2015 р. становить 7,8%, що говорить про те, що чим нижчий рівень безробіття, тим більше працездатного населення працює. Хоча, за прогнозними даними на 2016 р., спостерігатиметься тенденція до збільшення, яка становить 9,9%.

Відповідно до законів ринку, за інших рівних умов зростання попиту на будь-який товар, включаючи робочі місця і робочу силу,

збільшує його ціну. Якщо збільшується попит на робочу силу, зменшується безробіття, а отже, збільшується заробітна плата. У цьому разі платоспроможний попит населення на споживчі товари зростатиме. Однак за тими самими законами ціни на споживчі товари зростатимуть ще швидше, знецінюючи в такий спосіб грошові доходи населення, тобто призводячи до інфляції.

Отже, дані показники економічного розвитку повинні стабілізувати національну економіку та сформувати сприятливе макроекономічне середовище, провести ефективну бюджетну політику, дотримувати жорстку фінансову дисципліну та підвищити рівень прозорості та раціональності бюджетного процесу.

Останніми роками бюджетна політика України поступово переорієнтовується на розв'язання економічних та соціальних проблем із використанням різних методів. Для того щоб бюджетна політика держави була ефективною, необхідно:

- утримання граничного обсягу дефіциту державного бюджету в межах 3% валового внутрішнього продукту;

- збереження з урахуванням податкового законодавства частки перерозподілу валового внутрішнього продукту через зведений бюджет на рівні не вищому, ніж враховано в державному бюджеті України минулих років;

- скорочення боргового навантаження на економіку, у тому числі за підтримки міжнародного фінансування (переважно рефінансування боргу) та управління боргом, що дасть змогу зменшити виплати, пов'язані з обслуговуванням державного боргу в найближчі роки;

- забезпечення економічно обґрунтованого підвищення розміру мінімальної заробітної плати та посадового окладу (тарифної ставки) працівника першого тарифного розряду Єдиної тарифної сітки з урахуванням фінансових можливостей бюджету;

- встановлення розміру прожиткового мінімуму та рівня його забезпечення на основі зростання показників реального сектору економіки та індексу споживчих цін;

- оптимізація видатків державного бюджету на утримання органів влади з урахуванням зменшення контрольних функцій і приведення кількості контролюючих органів та їх повноважень у відповідність з європейськими стандартами, перегляду системи органів виконавчої влади за результатами функціонального аналізу;

- посилення відкритості та прозорості публічних фінансів шляхом оприлюднення

головними розпорядниками бюджетних коштів інформації про стратегічні цілі та досягнуті результати.

Висновки з цього дослідження. Результати проведеного дослідження свідчать, що в умовах наростання ризиків погіршення економічної ситуації у світі, що знижує потужність зовнішніх чинників економічного зростання України, бюджетна політика в середньостроковій перспективі має стати інструментом реалізації внутрішнього потенціалу зростання.

Пріоритетними напрямками в середньостроковій перспективі у бюджетній сфері мають стати: продовження реформ в системі державних фінансів; підвищення ефективності бюджетної політики та перегляд її окремих пріоритетів; упровадження стимулюючих заходів, спрямованих на поживлення економічної діяльності.

Реалізація зазначених напрямів створить передумови для забезпечення сталого економічного зростання України, підвищення рівня соціального захисту громадян та покращання якості надання державних послуг.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Федосов В.М. Бюджетна система : [підручник] / За наук. ред. В.М. Федосова, С.І. Юрія. – К. : Центр учбової літератури ; Тернопіль : Економічна думка, 2012. – 817 с.
2. Валовий внутрішній продукт України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/gdp/>.
3. Індекс споживчих цін та індекс цін виробників [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/index/prod/>.
4. Рівень безробіття України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://index.minfin.com.ua/people/unemploy.php>.
5. Петричко М.М. Бюджетна політика України: реалії та перспективи [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.msu.edu.ua/visn/wp-content/uploads/2015/10/13-2015-43.pdf>.